

გერმანიკული მახვილი

გერმანიკული მახვილი ენათა ამ ოჯახისათვის დამახასიათებელი ერთობლივი საერთო ლინგვისტური ნიშანია.

ინდოევროპულ ენაში მახვილი თავისუფალი იყო. განსაზღვრული წესების შესაბამისად იგი მოუდიოდა ფუძისუფალ მარცვალს, სუფიქსს ან დაბოლოებას. ინდოევროპული მახვილი იყო ტონური, მუსიკალური, რომლის ძირითადი მახასიათებელია ტონის ცვლა – აღმავალი მახვილი და დაღმავალი. ინდოევროპული მახვილის ორივე ეს თვისება შეიცვალა გერმანიკულ ენებში.

ადრეულ გერმანიკულ ენაში მახვილი თავისუფალი იყო, მაგრამ შემდეგ იგი ფიქსირებული გახდა. ფიქსირებული ეწოდება ისეთ მახვილს, რომელიც მუდმივად მოუდის სიტყვათა გარკვეულ მარცვალს. გერმანიკულ ენებში მახვილი პირველ მარცვალზე დაფიქსირდა. ამას გარდა, ინდოევროპული ტონური მახვილის საპირისპიროდ, გერმანიკულ ენებში განვითარდა დინამიკური ანუ ექსპირატორული მახვილი, რომლის ძირითადი მახასიათებელია ბევრათა გაძლიერება. სამ და მეტმარცვლიან სიტყვებს ძირითადი მახვილის გარდა მეორადი მახვილიც ჰქონდათ.

ძლიერი, ექსპირატორული მახვილი სიტყვის პირველ მარცვალზე, როგორც აღვნიშნეთ, გერმანიკული ენების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი საერთო ლინგვისტური ნიშანია. ამასთან ცხადია, გერმანიკული ენების გარდა სხვა ინდოევროპულ ენებშიც გვხვდება დინამიკური ფიქსირებული მახვილი. მაგალითად, კელტური ენებიდან ირლანდიურ ენას ჰქონდა დინამიკური მახვილი სიტყვის პირველ მარცვალზე. გერმანიკულ ენებში, განსხვავებით სხვა ინდოევროპული ენებისაგან, ფიქსირებული დინამიკური მახვილი ენათა მთელი ჯგუფისათვის არის დამახასიათებელი და მან მნიშვნელოვანწილად განსაზღვრა ამ ენების შემდგომი განვითარება. ფიქსირებულმა დინამიკურმა მახვილმა მთელი გერმანიკული ენები მოიცვა. ეს პროცესი ნახესხებ სიტყვებზეც კი გავრცელდა. გერმანიკული ენების მიერ ნახესხებმა ლათინურმა სიტყვებმაც შეიძინა ფიქსირებული ძლიერი მახვილი სიტყვის პირველ მარცვალზე. მაგ. ლათინური *asellus* (მახვილი *sel-*ზე, შეადარეთ რუსული *осел*, მახვილი *сел-*ზე), გერმანიკულ ენებში ხდება: გუთური *asilus* (მახვილი პირველ მარცვალზე), ძველი ზემოგერმანული *esil* (მახვილი პირველ მარცვალზე).

გერმანიკულმა დინამიკურმა მახვილმა დიდი გავლენა მოახდინა გერმანიკულ კოკალისმზე, ხმოვანთა სისტემაზე. მისი უმნიშვნელოვანესი შედეგი იყო უმახვილო პოზიციაში მარცვალთა რედუქცია.

გრძელი ხმოვნები დამოკლდნენ, მოკლე ხმოვნები რედუცირდნენ და გადავიდნენ ე-ში. ხმოვნების რედუქცია სიტყვის ბოლო მარცვალში არ არის მხოლოდ გერმანიკული მოვლენა. ეს მოვლენა დამახასიათებელია საერთო სლავური, ლიტვური, ლათინური ენებისათვის. გერმანიკულ ენებში ეს ბუნებრივი პროცესი კიდევ უფრო გაძლიერდა დინამიკური მახვილით სიტყვის I მარცვალზე. ფონეტიკური რედუქციის პროცესი შეახო სიტყვის

დაბოლოებებს, ფლექსიებს, რამაც გამოიწვია ფლექსიების დაგარგვა და ბევრი გერმანიკული ენის გრამატიკული სისტემის გამარტივება.

ზოგიერთ ენათმეცნიერს მიაჩნია, რომ გერმანიკული ენების, განსაკუთრებით, ინგლისური ენის სინთეზური სისტემის რდვევა გამოიწვია ბოლო უმახვილო მარცვალში ხმოვანთა ფონეტიკურმა რედუქციამ.

ფონეტიკური რედუქციის პროცესს უდაოდ დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ძველი ინგლისური ენის სინთეზური სისტემის რდვევაში, მაგრამ არ არის სწორი მისი როლის მეტისმეტი აბსოლუტიზაცია. გერმანიკული ენების ფაქტების შესწავლა ამ მოსაზრებას არ ადასტურებს.

მაგ. შეეძურ ენაში არ ჰქონია აღგილი ფონეტიკური რედუქციის პროცესს, მაგრამ მიუხედავად ამისა ამ ენაში მნიშვნელოვნად გამარტივდა სახელის სინთეზური მორფოლოგიკური სისტემა. გერმანულ ენაში კი, სადაც მოქმედებდა ფონეტიკური რედუქციის პროცესი, ენაში მირითადად შეინარჩუნა ძველი გრამატიკული სტრუქტურა. ე.ი. ფონეტიკური რედუქციის პროცესი და გრამატიკული სტრუქტურის ცვლილება ორი, ერთმანეთისაგან დამოუკიდებელი პროცესია. ინგლისური ენის მაგალითზე კი ორივე ეს პროცესი მჭიდროდ ურთიერთშორისტული იყო.